

การค้นหาและพัฒนากลไกความร่วมมือ เพื่อการอนุรักษ์เสริมสร้างงานด้านสังคม วัฒนธรรมของประเทศ
อาเซียนกลุ่มภาคพื้นดินในเขตพื้นที่อีสานตอนล่างของประเทศไทย ลาวใต้ของประเทศสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาวและภาคเหนือของกัมพูชา

The Searching and Development of Cooperation Mechanism for Social and Cultural
Conservation and Promotion in mainland ASEAN: the South of North-eastern Thailand
Southern Laos of Lao People's Democratic Republic, and the Areas of Northern Cambodia

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชื่น ศรีสวัสดิ์

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

E-mail: bowling.wcp1991@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การค้นหาและพัฒนากลไกความร่วมมือ เพื่อการอนุรักษ์เสริมสร้างงานด้านสังคม วัฒนธรรมของ
ประเทศอาเซียนกลุ่มภาคพื้นดินในเขตพื้นที่อีสานตอนล่างของประเทศไทย ลาวใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว และภาคเหนือของกัมพูชา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ร่วม
ทางสังคมวัฒนธรรมที่จำเป็นและเสี่ยงต่อการถูกกลืนกลายจากกระแสสังคมใหม่ นอกอาเซียน 2) เพื่อค้นหาแนวทางปกป้อง
สืบสานอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างปลอดภัย และ 3) เพื่อค้นหาและพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อการ
อนุรักษ์เสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งเกิดคุณค่า มูลค่า และเกื้อกูลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของ
คนในอาเซียนอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการ
สัมภาษณ์รายบุคคล สทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลัก และสังเกตบันทึกสถานการณ์ที่พบเห็นเป็นหลัก

ผลการวิจัยพบว่า

1. อัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมที่จำเป็นและเสี่ยงต่อการถูกกลืนกลายจากกระแสสังคมใหม่ นอกอาเซียน
ประกอบด้วย ความเรียบง่าย สันโดษ พึ่งตนเองแบบพอเพียง ใช้วิถีชีวิตตามธรรมชาติ เสียสละ แบ่งปัน เอื้ออาทร สามัคคี รัก
พวกพ้อง ญาติมิตร และรักถิ่นฐาน นอบน้อมถ่อมตน สัมมาคารวะ กตัญญู นับถือพุทธศาสนาเถรวาท ผสมผสานกับศาสนา
พราหมณ์ และ ผี อย่างกลมกลืน ลงตัวโดยไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างศาสนามีลักษณะเฉพาะตนในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม
อาหาร บ้านเรือน ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อนบ้านอาชีพ การทำมาหากิน การตั้งถิ่นฐาน สัตว์เลี้ยง ภาชนะเครื่องใช้ใน
ครัวเรือน และการประกอบอาชีพ

2. เพื่อค้นหาแนวทางปกป้องสืบสานอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างปลอดภัย มีการแบ่งสถานะ
ของคนในสังคม และเคารพนับถือกันตามสถานะทางสังคมและระดับอาวุโส แต่มีใช้ ชนชั้นหรือวรรณะแบบอินเดีย มีบุคลิก
ลักษณะ เบิกบาน ร่าเริง ไม่เครียด ต่ออาชีพและการงาน มีคติชน เรื่องเล่า นิทานพื้นบ้าน ดนตรี นาฏศิลป์ และการบันเทิงที่
คล้ายคลึงกันทั้งเนื้อหา รูปแบบ และองค์ประกอบ มีประเพณี พิธีกรรม ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เช่น กินดอง บวชนาค กฐิน
ผ้าป่า ยืม ไหว้ ทักทาย มิไม่ตรี มีน้ำใจ และเป็นกันเอง มีสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง สุภาพ อ่อนโยน ยึดมั่นในประเพณีท้องถิ่น
ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ดำรงตนในหลักธรรมของศาสนา ทำบุญตักบาตรรักษาศีล 8 ในวันพระ

และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจมากกว่าทางวัตถุ มีการทำบุญร่วมกันที่วัด หรือที่สาธารณะตามเทศกาลต่างๆมีความรักความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านมีสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน เอื้ออาทรต่อกันในทุกมิติ ให้อโหสิกรรม ปล่อยวาง ไม่เก็บมาแค้น ผูกอาฆาตเป็นเวลานานๆ

3. แนวทางการปกป้องสืบสานอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างปลอดภัยมีอยู่ด้วยกันสองแนวทาง คือ การสื่อสารให้เกิดการรับรู้และตระหนักร่วมในคุณค่าด้วยวิธีการที่หลากหลายและจัดทำเอกสารเผยแพร่ทั้งสามภาษาของแต่ละประเทศแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริงในวาระและโอกาสอันเหมาะสมโดยพระสงฆ์ และผู้นำชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติการหลัก มีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวิชาการ และภาคประชาสังคมเป็นผู้ให้การสนับสนุนและกลไกความร่วมมือ เมื่อการอนุรักษ์เสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งเกิดคุณค่า มูลค่า และเกื้อกูลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอาเซียนอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุขประกอบด้วย บุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ พระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคม และนักวิชาการหรือสถาบันการศึกษาประสานร่วมมือกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อปกป้องสืบสานอัตลักษณ์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและจริงจัง จนเกิดเป็นกระแสร่วมและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในกลุ่มประเทศอาเซียนภาคพื้นดินที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรม , การอนุรักษ์เสริมสร้าง , อาเซียนกลุ่มภาคพื้นดิน , กลไกความร่วมมือ , การกลืนกลายทางสังคมวัฒนธรรม

ABSTRACT

The Research titled “Searching and Development of Cooperation Mechanism for Social and Cultural Conservation and Promotion in mainland ASEAN: the Areas of Northern Cambodia, the South of North-eastern Thailand, and Southern Laos of Lao People’s Democratic Republic” is qualitative research. The research consist of three main objectives. 1) The first objective is to investigate the consistent social and cultural identity that is important but risks assimilation from modern trend outside ASEAN. 2) Second, it is to find out the solution of preventing and maintaining the consistent social and cultural identity to safely exist. 3) Additionally, it is to find out and develop cooperation mechanism for social and cultural conservation and promotion to be strong, worth, valuable, and supportive for ASEAN people’s honorable and happy living. Data were collected by reviewing documents and related studies, using individual and group interview with the key informants, and observing and recording from the actual situation.

The research findings were as follows.

1. The results of the study revealed that the consistent social and cultural identity that is important and risk assimilation from modern trend outside ASEAN consists of solitude, easy living, self-sufficiency, sacrifice, generous, harmony, love friends and relatives and their birth place, respectful, and grateful. Moreover, people believe in Theravada Buddhism mixed with Bramanism and Ghost but no religious conflict. They also have specific pattern in clothing, food, housing, family and neighbor relationship, career, occupation, settle down, pets, and house wares. People have social classes according to the seniority - the younger pay respect to the older - but not about the caste like in India.

2. The character of people seem to be enjoyable, lively, and less stressed in their work. They have consistent pattern and component of folk wisdom, folk tales, local music and performance and entertainment. There are traditional individual and public rituals such as monk ordaining and Kathin (annual merit-making). People also always smile, greet others, and are generous and friendly. They are respectful, polite, and believe and always practice their traditions such as the twelve months traditions and fourteen living ethic. The way of belief and traditions related to Buddhism are quite similar such as making merit, offering monk robes, offering monk necessities, and practicing eight commandments on holy days and religious days. People also take importance to the things with mental values. They do activities together such as making merit together or participating events in all occasions. They give love and have relationship with people in their community. They help each other in all dimensions. People also can forgive other and not keep them angry at other. These are the consistent identity of people in this area.

3. The way to prevent and maintain the consistent social and cultural identity to be further safely exist consists of 2 main methods. Firstly, value awareness and recognition must be made up via communication such as using three-language publicizing document and publicize it in appropriate time and place. Monks and community leaders must be the leader to complete this method cooperate with involving government officers and academician whose work concerning local wisdom. People sector should also support and promote the mechanism of social and cultural conservation and promotion. Secondly, the mechanism of social and cultural conservation and promotion should be strong, valuable, and supportive for ASEAN people's honorable and happy living. The involving people and organizations who are responsible for this steps are monk or monkhood institution, government officers and academician whose work concerning local wisdom, people or civil society sector, and other academicians or educational institutions. These organizations should work together as cooperative network to continuously maintain consistent social and cultural identity and promote the cooperative trend among people in mainland ASEAN who are the target of the development.

Keywords: consistent social and cultural identity, maintain and promote, mainland ASEAN, Cooperation Mechanism, social and cultural assimilation

บทนำ

ตามที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้ง 10 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา ได้รวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนที่ต้องมีความผูกพันกระชับแน่นทั้งด้าน การเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและสังคม-วัฒนธรรมตามที่ได้ระบุไว้ในปฏิญญาบาหลีว่าด้วยข้อตกลงอาเซียนฉบับที่ 2 (อนุญัตติ ข้อ 1, 2555: อนุญัตติ) ภายใต้กฎบัตรอาเซียนที่เป็นเสมือนธรรมนูญรองรับการรวมตัวกันดังกล่าวไปแล้วเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 แม้การรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนจะให้ความสำคัญไปที่ด้านเศรษฐกิจก็ตามแต่แท้จริงแล้วเศรษฐกิจเป็นเรื่องภายนอกที่จะอำนวยความสะดวกในการเป็นอยู่แต่ถ้าจะให้เป็นอย่างดีอย่างอยู่ดีมีสุขแล้วจะต้องมองไปที่ด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นประชาคมสังคม-วัฒนธรรมจึงได้รับความสนใจและยอมรับให้เป็นหนึ่งในสามเสาหลัก (วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2556: 182-184) ของการรวมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้อาเซียนเป็นสังคมที่เอื้ออาทรและมีความมั่นคง ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนรวมทั้งส่งเสริมเอกลักษณ์ของอาเซียน ซึ่งผู้นำประเทศอาเซียนได้เห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการ

สังคม-วัฒนธรรมอาเซียนในการประชุมอาเซียนครั้งที่ 10 ที่เวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2547 โดยแผนดังกล่าวเรียกว่าแผนปฏิบัติการ เวียงจันทน์ซึ่งเน้น 4 ด้านหลักได้แก่ 1. การสร้างประชาคมแห่งสังคมที่เอื้ออาทร 2. แก้ไขผลกระทบต่อสังคมอันเนื่องมาจากการ รวมตัวทางเศรษฐกิจ 3. ส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง 4. ส่งเสริมความ เข้าใจของประชาชนในระดับรากหญ้า การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมรวมทั้งรับรู้ข่าวสารเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึง เอกอัครราชทูตอาเซียน(กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556: ออนไลน์)

ในแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ได้มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางเป็นสังคมที่เอื้ออาทร และแบ่งปันประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียนโดยให้ความสำคัญกับการดำเนินการใน 6 สาขา คือ การพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การ สร้างอัตลักษณ์อาเซียนและการลดช่องว่างการพัฒนา(อดฎนง เชื้อไทย, 2555: 64-65) ในภูมิภาคอาเซียนทั้ง 10 ประเทศหาก แบ่งโดยเอกลักษณ์ที่ตั้งเป็นหลักแล้วจะแบ่งได้ 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่เป็นหมู่เกาะได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน และฟิลิปปินส์ และกลุ่มที่เป็นภาคพื้นดินได้แก่ ไทย ลาว กัมพูชา พม่าและเวียดนาม โดยทั้งสองกลุ่มจะมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งด้านภาษา ศาสนาวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของประชากรแต่ที่เหมือนกันคือสภาพภูมิอากาศและความหลากหลายทาง ทรัพยากรธรรมชาติจนได้ชื่อว่าสุวรรณภูมิ ในสายตาของนักแสวงโชคยุคโบราณ เฉพาะส่วนที่เป็นภาคพื้นดินซึ่งมีไทยเป็น ศูนย์กลางทั้งในด้านที่ตั้ง ความเจริญทางเศรษฐกิจและการคมนาคมส่วนด้านสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งได้บันทึกไว้ว่าอยุธยาเป็นศูนย์กลางการค้ามีพ่อค้าชาติต่างๆ มาทำมาค้าขายทั้งจีน ฝรั่งเศส อาหรับ ในอยุธยาเองก็เป็นเมืองใหญ่มี ลักษณะนานาชาติ ชนชาติต่างๆ ที่อยู่แบบถาวรในอยุธยามีทั้งจีน ญี่ปุ่น โปรตุเกส ฟิลิปปินส์ ฝรั่งเศส อังกฤษ อาหรับ เขมร ญวน มาลายัน ฯลฯ จนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นอาณาจักรที่ปนเปไปด้วยชนชาติ ภาษา วัฒนธรรม ชนธรรมนิยมประเพณีต่างๆ และ คึกคักไปด้วยการค้ามีทั้งเรือสำเภา เรือสลุง เรือกำปั่น เป็นเมืองที่พ่อค้าวานิชเข้ามาค้าขายสินค้า ซื้อสินค้า อยุธยาจึงเต็มไปด้วยพลวัตร ขณะเดียวกันอยุธยาก็เผชิญกับปัญหาธรรมชาติของสังคมมนุษย์ สงครามกับเพื่อนบ้านโดยเฉพาะพม่า และข้อ ขัดแย้งภายใน (ลิขิต ธีรเวคิน , 2539: 6) ประเทศอาเซียนในกลุ่มภาคพื้นดิน จะมีลักษณะร่วมกันหลายอย่างที่สำคัญคือ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาพุทธศาสนาเถรวาท หรือ หินยาน เกษตรกรรมทำน่าน้ำฝน ชาติพันธุ์ของประชากรซึ่งทำให้ภูมิภาค ส่วนนี้มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันทั้งในด้านภาษา อาหาร การแต่งกาย สภาพบ้านเรือน สถาปัตยกรรม ศิลปะการแสดง ซึ่งเป็นอัต ลักษณ์ของแต่ละประเทศและเป็นอัตลักษณ์ร่วมของทั้ง 5 ประเทศ อัตลักษณ์เหล่านี้ได้หล่อหลอมให้ประชากรในแต่ละประเทศ ดำรงอยู่ได้เป็นปึกแผ่นที่มั่นคงพึ่งตนเองได้ด้วยความสามารถภูมิปัญญาอย่างยาวนาน (ชื่น ศรีสวัสดิ์, 2557: 61) แต่หลังปี พ.ศ. 2558 เมื่อมีการร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียนแล้วอัตลักษณ์ดังกล่าวจะขยายเป็นอัตลักษณ์ร่วมของอาเซียนภายใต้หลักการ ที่ว่าคิดอย่างอาเซียน ทำอย่างอาเซียน และอยู่อย่างอาเซียน แต่ในขณะที่เดียวกันอัตลักษณ์ที่เป็นวิถีอาเซียนดังกล่าวอาจได้รับ ผลกระทบที่เกิดจากการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากภายนอกอาเซียนที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น เกาหลี และสหรัฐอเมริกาจะสอดแทรก เข้ามากลืนกลายทำให้วิถีแห่งอาเซียนเปลี่ยนไปซึ่งจะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายพึ่งตนเองและเอื้ออาทรต่อ กัน ทั้งนี้ด้วยกระแสของสื่อเชิงธุรกิจที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน ซึ่งคาดว่าหลังปี พ.ศ. 2558 จะมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านการค้า การลงทุน การคมนาคม และแรงงาน (หน่วยงานของอาเซียน , 2557: ออนไลน์) ซึ่งจะส่งผลให้มีสินค้าใหม่ ค่านิยมใหม่ ระบบโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมใหม่ สภาพแวดล้อมใหม่ และวิถีชีวิตใหม่ สภาพดังกล่าวหากประชากรใน อาเซียนไม่มีการศึกษาและร่วมมือกันอย่างจริงจังในการปกป้องรักษา อาจส่งผลให้ความสุข ความสงบ การพึ่งตนเอง อย่างมี

ศักดิ์ศรีแบบวิถีอาเซียนถูกแทนที่ด้วยวิถีที่เป็นกระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยมที่มีการแย่งชิงเห็นแก่ได้ อยากได้อะไรๆง่ายๆโดยทางลัดลงทุนน้อยแต่อยากได้มาก ขาดคุณธรรม อาศัยพวกพ้องและผลประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและเมื่อถึงเวลานั้นแล้ว ประชากรอาเซียนที่เคยมีวิถีแบบสงบสุขพึ่งตนเองก็จะเปลี่ยนไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

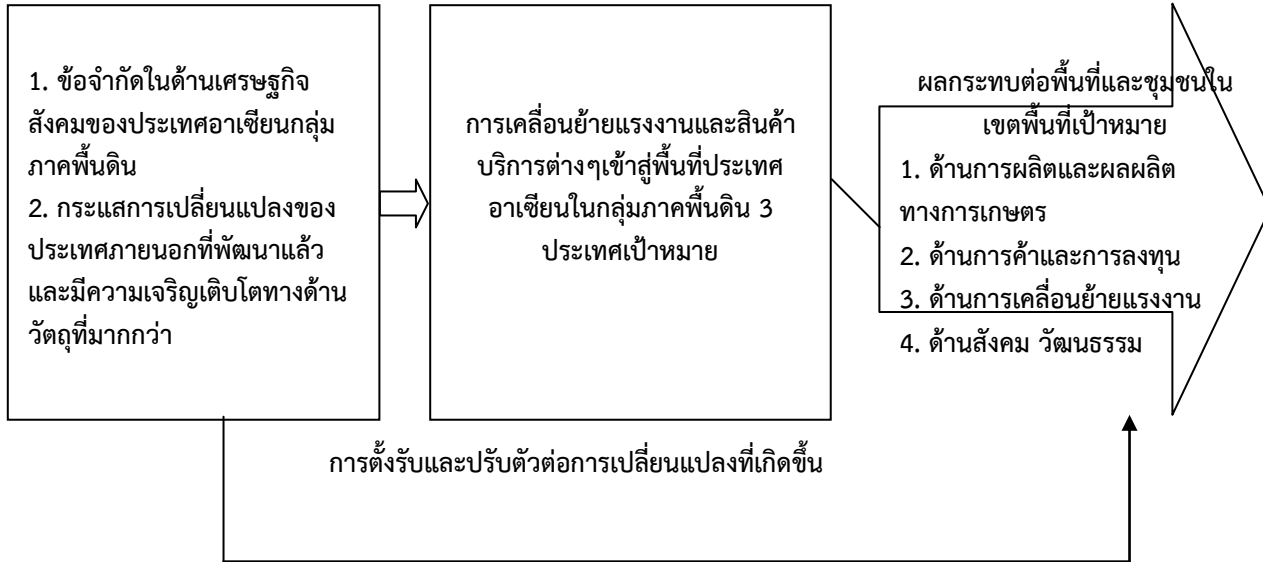
1. เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมที่จำเป็นและเสี่ยงต่อการถูกกลืนกลายจากกระแสสังคมใหม่ นอกอาเซียน
2. เพื่อค้นหาแนวทางปกป้องสืบสานอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างปลอดภัย
3. เพื่อค้นหาและพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์เสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วม ทางสังคมวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งเกิดคุณค่า มูลค่า และเกื้อกูลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอาเซียนอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

ขอบเขตของการวิจัย

1. เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพในประเทศอาเซียนกลุ่มภาคพื้นดิน 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย ลาว และกัมพูชา
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ปฏิบัติการและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสังคมและวัฒนธรรมของทั้ง 3 ประเทศ คือ ไทย ลาว และกัมพูชาประเทศละ 7 คน
3. เนื้อหาในการวิจัยได้ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรม แนวทางการปกป้องคุ้มครอง และแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็ง คุณค่าและมูลค่าของอัตลักษณ์ร่วมทางสังคมวัฒนธรรมให้คงอยู่และเกื้อกูลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศกลุ่มเป้าหมาย
4. ใช้ระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี หรือ 12 เดือน ระหว่างปี 2558-2559

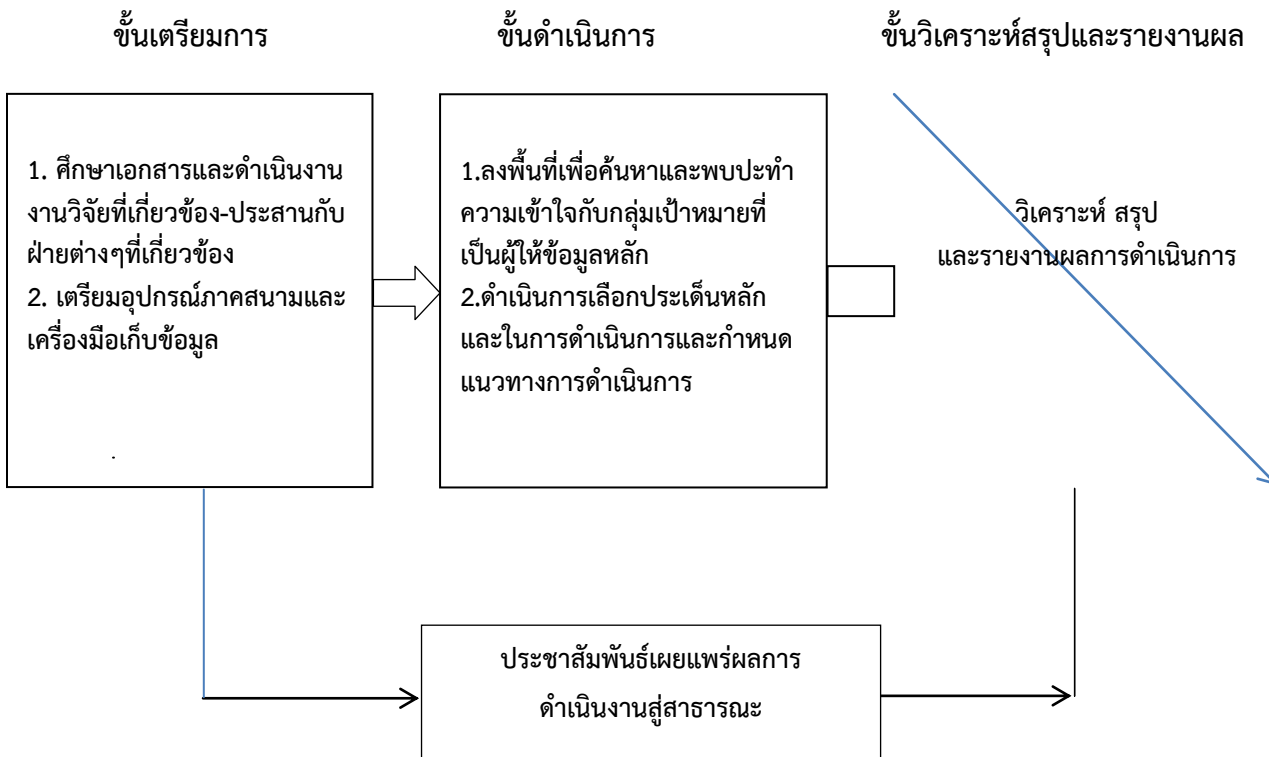
กรอบแนวความคิดของการวิจัย

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางสังคมและวัฒนธรรมเชื่อว่าวัฒนธรรมจะค่อยๆ แพร่กระจายออกไปยังส่วนอื่นๆ ของโลก ซึ่งการแพร่กระจายดังกล่าวจะแพร่กระจายไปจากแหล่งที่เริ่มต้นสร้างขึ้นไปยังผู้ใช้หรือผู้ที่ยอมรับวัฒนธรรมนั้น หัวใจสำคัญของกระบวนการแพร่กระจายคือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์ และทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง และการปรับเปลี่ยนทางสังคม เชื่อว่าโดยปกติแล้วสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่จะเปลี่ยนแปลงในระดับย่อย หรือเปลี่ยนแปลงทั้งสังคมและเปลี่ยนไปอย่างช้า ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไปหรืออย่างรวดเร็ว หรือไม่ขึ้นอยู่กับทางเลือกปฏิบัติของคนในสังคม ซึ่งมีแนวโน้มจะรับเอาวัตถุนิยมมากกว่า (สุริยา สมุทระบุคต์, 2535: 7-14) ประเทศอาเซียนกลุ่มภาคพื้นดินอาจได้รับผลกระทบจากกระแสการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ ทุน และแรงงานอย่างเสรีดังกล่าว จึงจำเป็นต้องเตรียมการตั้งรับโดยการสร้างกลไกความร่วมมือที่เข้มแข็งและกระตุ้นให้สังคมเห็นคุณค่าของอัตลักษณ์แห่งตนที่มีอยู่ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ดังแผนภูมिนี้

แผนภูมิแสดงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตามทฤษฎีการแพร่กระจายทางสังคมและวัฒนธรรม

จากผลกระทบที่อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมดังกล่าวจึงนำมาทำเป็นแผนภูมิกระบวนการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

แผนภูมิกระบวนการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยเน้นศึกษาลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมที่โดดเด่น และเป็นอัตลักษณ์ร่วมของประเทศประชาคมอาเซียนกลุ่มภูมิภาคพื้นดินในเขตพื้นที่ อีสานตอนล่าง คือ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ประเทศไทย ลาวใต้ คือ แขวงจำปาสัก แขวงสาละวัน แขวงเซกอง และแขวงอัตตะปือ และภาคเหนือของกัมพูชา คือ จังหวัดสะตังตรง จังหวัดพระวิหาร จังหวัดเสียมเรียบ และจังหวัดอุดรเม็ชัย โดยใช้วิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่จะนำมาใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่เป้าหมาย ทั้ง 3 แห่งซึ่งคัดเลือกโดยวิธีการสืบเสาะหาด้วยเทคนิคสโนบอล (Snow ball) จำนวน 21 รูป/คนดังนี้

1. อีสานตอนล่าง ของประเทศไทยจำนวน 7 รูป/คน โดยแยกเป็นพระสงฆ์ 2 รูป นักวิชาการ 3 คน ภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1 คน
2. ลาวใต้ ของสปป.ลาวจำนวน 7 รูป/คน โดยแยกเป็นพระสงฆ์ 2 รูป นักวิชาการ 2 คน ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1 คน
3. ภาคเหนือของกัมพูชาจำนวน 7 รูป/คน โดยแยกเป็นพระสงฆ์ 2 รูป นักวิชาการ 1 คน ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2 คน

เครื่องมือเก็บข้อมูล

เนื่องจากเป็นวิจัยเชิงคุณภาพและเนื้อหาที่เป็นคำตอบของการวิจัยจึงเป็นความรู้เฉพาะที่สามารถให้คำตอบได้เป็นบางคนที่เรียกว่าผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เท่านั้น ดังนั้นเครื่องมือหลักๆที่จำเป็นต้องใช้คือกล้องบันทึกภาพ แบบบันทึกการสังเกต และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองภายใต้กรอบวัตถุประสงค์และขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดไว้เป็นหลัก

วิธีการเก็บข้อมูล

วิธีการเก็บข้อมูลได้ใช้วิธีผสมผสานกันหลายวิธีดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ค้นหามหาสงฆ์ นักวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เทคนิค (Snow Ball)
3. สร้างความร่วมมือ หรือเครือข่าย หรือกลไก และพัฒนาเพื่อสร้างความเข้าใจในแนวคิดกระบวนการ และวิธีการตลอดจนเป้าหมายในการดำเนินงานด้วยวิธีการประชุมร่วมภายในประเทศและระหว่างประเทศ

4. ปฏิบัติการค้นหาอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรมที่จำเป็นและเสี่ยงต่อการถูกกลืนกลายจากกระแสสังคมใหม่นอกอาเซียน แพลตฟอร์มเป็นภาษาลาว ภาษากัมพูชา กำหนดแนวทางอนุรักษ์เสริมสร้างงานด้านสังคม วัฒนธรรมที่โดดเด่นหรือเคยโดดเด่นที่ถูกทำลายทางกระแสค่านิยมใหม่ทางวัตถุ และนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

5. สรุปรายงานผลด้วยเอกสารฉบับสมบูรณ์

6. เผยแพร่สู่สาธารณะด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น ทางสื่อออนไลน์ การนำเสนอผลการวิจัยในเวทีวิชาการ หรือวารสารวิชาการ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Descriptive Research) ภายใต้วัตถุประสงค์และขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดตามลำดับ

ผลการวิจัย

1. อัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรมที่จำเป็นและเสี่ยงต่อการถูกกลืนกลายจากกระแสสังคมใหม่นอกอาเซียนประกอบด้วย

- 1.1 ความเรียบง่าย สันโดษ พึ่งตนเองแบบพอเพียงใช้วิถีชีวิตตามธรรมชาติ
- 1.2 เสียสละ แบ่งปัน เอื้ออาทร
- 1.3 สามัคคี รักพวกพ้อง ญาติมิตร และรักถิ่นฐาน
- 1.4 นอบน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ กตัญญู
- 1.5 นับถือพุทธศาสนาเถรวาท ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ และ ผี อย่างกลมกลืน ลงตัวโดยไม่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างศาสนา
- 1.6 มีลักษณะเฉพาะตนในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม อาหาร บ้านเรือน ความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อน บ้านอาชีพ การทำมาหากิน การตั้งถิ่นฐาน สัตว์เลี้ยง ภาชนะเครื่องใช้ในครัวเรือน และการประกอบอาชีพ
- 1.7 มีการแบ่งสถานะของคนในสังคม และเคารพนับถือกันตามสถานะทางสังคมและระดับอาวุโส แต่มีใช้ ชนชั้นหรือวรรณะแบบอินเดีย
- 1.8 มีบุคลิก ลักษณะ เบิกบาน ร่าเริง ไม่เครียด ต่ออาชีพและการทำงาน
- 1.9 มีคติชน เรื่องเล่า นิทานพื้นบ้าน ดนตรี นาฏศิลป์ และการบันเทิงที่คล้ายคลึงกันทั้งเนื้อหา รูปแบบ และองค์ประกอบ
- 1.10 มีประเพณี พิธีกรรม ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เช่น กินดอง บวชนาค กลืน ผ้าป่า

- 1.11 ยิ้ม ไหว้ ทักทาย มีไมตรี มีน้ำใจ และเป็นกันเอง
- 1.12 มีสัมมาคารวะ รู้จักที่ต่ำที่สูง สุภาพ อ่อนโยน
- 1.13 ยึดมั่นในประเพณีท้องถิ่น ที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นต้น เช่น ฮีตสิบสอง คองสิบสี่
- 1.14 ดำรงตนในหลักธรรมของศาสนา ทำบุญตักบาตร รักษาศีล 8 ในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- 1.15 ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจมากกว่าทางวัตถุ
- 1.16 มีการทำบุญร่วมกันที่วัด หรือที่สาธารณะ ตามเทศกาลต่างๆ
- 1.17 มีความรักความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน
- 1.18 มีสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน เอื้ออาทรต่อกันในทุกมิติ
- 1.19 ให้อโหสิกรรม ปลอ่ยวาง ไม่เก็บมาแค้น ผูกอาฆาตเป็นเวลานานๆ

2. แนวทางการปกป้องสืบสานอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างปลอดภัยมีอยู่ด้วยกันสองแนวทางคือ การสื่อสารให้เกิดการรับรู้และตระหนักร่วมในคุณค่าด้วยวิธีการที่หลากหลาย และจัดทำเอกสารเผยแพร่ทั้งสามภาษาของแต่ละประเทศแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริงในวาระและโอกาสอันเหมาะสมโดยพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติกรหลัก มีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวิชาการ และภาคประชาสังคมเป็นผู้ให้การสนับสนุน

3. กลไกความร่วมมือ เมื่อการอนุรักษ์เสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็งเกิดคุณค่า มูลค่า และเกื้อกูลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอาเซียนอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุขประกอบด้วย บุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง คือ พระสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคม และนักวิชาการหรือสถาบันการศึกษาประสานร่วมมือกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อปกป้องสืบสานอัตลักษณ์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและจริงจังจนเกิดเป็นกระแสร่วมและเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในกลุ่มประเทศอาเซียนภาคพื้นดินที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

จากผลการวิจัยที่พบได้ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมยึดโยงให้คนในสังคม มีความเมตตา สามัคคี มีความรัก ความผูกพัน และเอื้ออาทรต่อกันอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสันติภายใต้หลักธรรมทางศาสนาและแนวทางการพึ่งตนเองแบบพอเพียง โดยมีพุทธศาสนาเถรวาทเป็นแกนหลักมีวัดหรือศาสนสถานเป็นที่รวมใจ มีพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในการปฏิบัติ มีรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้หนุนเสริม หากกลไกความร่วมมือนี้มีการขับเคลื่อนอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรมดังกล่าวอย่างเข้มแข็ง ต่อเนื่อง และจริงจังเชื่อมั่นว่าคำขวัญของประชาคมอาเซียนที่ว่า หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม จะเป็นจริงอย่างแน่นอน โดยเฉพาะประเทศอาเซียนกลุ่มภาคพื้นดิน คือ ไทย ลาว และกัมพูชา ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้ชิดที่สุดของไทย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบสามารถนำมา วิเคราะห์ และอภิปรายผลได้ในแง่มุมต่างๆดังนี้

1. แม้ใน 3 พื้นที่ 3 ประเทศ ทั้งไทย ลาว กัมพูชา มีลักษณะที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรม หลายอย่าง ที่ยังคงมีอยู่ เนื่องจากทั้ง 3 ประเทศ มีฐานทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ร่วมกันมาก่อน กล่าวคือ ทั้งลาว และกัมพูชา ได้เคยอยู่ในภายใต้การปกครองของไทย หรือของสยามมาก่อน ก่อนที่จะไปอยู่ ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสในปีพ.ศ.2436 (ร.ศ.112) ดังนั้นความเชื่อมโยงของผู้คนในพื้นที่ ที่จะเคลื่อนไหวไป มา ระหว่างเขตแดนซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มี การแบ่งเขตแดน ว่าพื้นที่ใดเป็นของประเทศใด ประกอบกับทั้งไทย ลาว และกัมพูชา มีพุทธศาสนาเถรวาท หรือ หินยานเป็นแกนหลัก ซึ่งเป็นกรอบหล่อหลอม วิถีชีวิตและสังคมของผู้คนที่ นับถือพุทธศาสนา ส่วนที่นับถือศาสนาอื่นก็ยังคงอยู่ภายใต้กรอบใหญ่ของสังคม วัฒนธรรม แบบมอญ - เขมร ที่รับ อิทธิพลมาจาก อินเดียต่อเนื่อง

2. แม้ทั้ง 3 ประเทศ จะมีประวัติศาสตร์ และวิถีทางสังคม วัฒนธรรมร่วมกันมาก่อน แต่ปัจจุบัน บันมีฐาน การพัฒนาที่ต่างกัน และเป็นพื้นที่ ที่อยู่ ชายขอบหรือชายแดน ทั้งของลาวและกัมพูชาด้วย ดังนั้น ผลพวงจากการ พัฒนาตามแบบ ทุนนิยม วัตถุนิยม สมัยใหม่จึงเข้าถึง วิถี ชีวิตของคนในเขตพื้นที่ เป้าหมายได้น้อยกว่า ะของ ประเทศไทย ดังนั้นผลกระทบที่ท้าทายต่อการกลืนกลายอัตลักษณ์ร่วม ทางส ังคมวัฒนธรรมของลาว และกัมพูชา จึงมีน้อยกว่าของประเทศไทย

3. เนื่องจากลาวและกัมพูชา มีระบบอบการปกครองแบบรวมศูนย์ อำนาจ การขึ้นนำขึ้นอยู่กับพรค การ นำพา อยู่ที่รัฐบาล ดังนั้น วิถี ของประชาชน จึงมีความสอดคล้อง กับลัทธิความเชื่อ ระบบการปกครอง และ นโยบายของพรค และนโยบายรัฐบาลด้วยประชาชนไม่สามารถกำหนดเกณฑ์ หรือกติกาเพื่อดำเนินการใดๆ ตามที่ตนเองต้องการได้ ด้วยเหตุนี้การที่จะให้ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม มีความโดดเด่น ในการขับเคลื่อน กลไกความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์เสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมจึงเป็นไปได้ยากกว่าในสังคมที่เป็น ประชาธิปไตยหาก ไม่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ พรค และรัฐบาล

4. จากความแตกต่างด้านการพัฒนาและระบอบการปกครองดังกล่าวจึงทำให้วิถีและแนวคิด ของคนใน ชุมชนต่างกัน โดยวิถีและแนวคิดของคนลาว และกัมพูชา ยังเป็นวิถีและแนวคิดปกติ ที่ใช้อยู่ชีวิตประจำวัน ณ ปัจจุบัน แต่สำหรับประเทศไทยวิถีและแนวคิดร่วมนั้น ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา พร้อมกับกระแสทุนนิยม และวัตถุนิยม โดยมีสังคมวัฒนธรรม บางส่วน กำลังท้าทาย และต่อการกลืนกลายอย่างรุนแรง

5. แต่อย่างไรก็ตามสถาบันสงฆ์ และสถาบันการศึกษา ยังมีฐานและบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ เสริมสร้าง อัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรมร่วมกัน ไม่แตกต่างกันมากนักจึงมีความเป็นไปได้สูง ที่สถาบันสงฆ์ และ สถาบันการศึกษา จะเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเพื่อการอนุรักษ์และเสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วม ที่กล่าวถึงภายใต้ การหนุนเสริม ของภาครัฐ และภาคประชาชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่พบ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่จะทำวิจัยในอนาคตเพื่อให้อัตลักษณ์ร่วมที่มีอยู่ได้รับการรับรู้และนำสู่การปฏิบัติ ในแต่ละประเทศตามบริบทของสังคม วัฒนธรรมและระบอบการเมืองการปกครองของตนเองอย่างเหมาะสมดังนี้

1. สถาบันสงฆ์ ถือเป็นแกนหลักในการนำพาการปฏิบัติโดยมีผู้นำชุมชน ผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นภาคีสำคัญ ทั้งนี้ด้วยการหนุนเสริมด้านวิชาการของสถาบันการศึกษา และด้านนโยบายทรัพยากรของรัฐ
2. สถาบันวิชาการควรเป็นแกนหลักในการศึกษารวบรวมเนื้อหาเชิงลึกที่เป็นสาระสำคัญของเรื่องให้เห็นถึงพิธีกรรม และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมและนำไปเผยแพร่สู่สังคมด้วยการสอน และช่องทางอื่นๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้สังคมทุกกลุ่มรับรู้ เข้าใจ เห็นคุณค่า และตระหนักถึงผลกระทบที่จะตามมาถ้าหากอัตลักษณ์ดังกล่าวถูกทำลาย และกลืนกลายโดยกระแสสังคม วัฒนธรรมภายนอก
3. ผู้ที่จะทำวิจัยต่อไปควรศึกษาวิเคราะห์ถึงสถานการณ์แนวโน้มของการทำลายและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาเพื่อให้สังคมรับรู้และตื่นตัวพร้อมหาแนวทางป้องกันก่อนที่จะเกิดสถานการณ์ขึ้นจริงเหมือนกับประเทศอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบจากกระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยมไปแล้ว

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). **แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ [ออนไลน์]**.
<https://www.m-society.go.th/main.php?filename=index> (วันที่ค้นข้อมูล: 5 มิถุนายน).

ชื่น ศรีสวัสดิ์. (2557). **การค้นหาและการธำรงเสริมสร้างอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม วัฒนธรรมของประเทศอาเซียนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมมรกต : ไทย ลาว และกัมพูชา**. อุบลราชธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2539). **การเมืองการปกครองไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. (2556). **เศรษฐกิจอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

สุรียาสุมทคุปต์และคณะ. (2535). **หนังสือพิมพ์ของอีสาน: การแพร่กระจายและการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน**. ขอนแก่น: ห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อนัญญา เชื้อไทย. (2555). **AECประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน**. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.

หน่วยงานของอาเซียน. (2559). **จุดเด่น 10 ประเทศในประชาคมอาเซียน[ออนไลน์]**.
<http://asean.bangkok.go.th/index.php>(วันที่ค้นข้อมูล: 5 มิถุนายน).